

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ОБРУСНА Світлана Юріївна

УДК 342. 56(477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ
СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2011

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України
Бандурка Олександр Маркович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, ректор.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Калянов Дмитро Петрович,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри управління
та інформаційно-технічного забезпечення ОВС;

доктор юридичних наук, доцент
Бевзенко Володимир Михайлович,
Херсонський юридичний інститут,
заступник начальника з наукової роботи;

доктор юридичних наук, доцент
Кравцова Тетяна Миколаївна,
Сумська філія Харківського національного
університету внутрішніх справ,
професор кафедри юридичних дисциплін.

Захист відбудеться 26 лютого 2011 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, проспект 50-річчя СРСР, 27).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, проспект 50-річчя СРСР, 27).

Автореферат розісланий 26 січня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Р. С. Мельник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Становлення та розвиток України як правової держави відбувається в умовах реформування різних сфер суспільного життя, органів державної влади у тому числі й судової системи. Одним із завдань реформування судової системи є забезпечення гарантованого Конституцією України права на судовий захист. Вагомим напрямком забезпечення справедливого правосуддя, у якому реалізується судова влада, є належне управління судовою системою, що нині, в умовах її реформування, зазнає суттєвих змін. Управління судовою реформою має свої особливості, що визначаються характером державних завдань та функцій, принципів, методів та форм управлінської діяльності. Ці та низка інших обставин обумовлюють доцільність розгляду управління судовою реформою як окремого виду адміністративно-політичної діяльності держави.

Визначення сутності та особливостей адміністративно-правових засад реформування судової системи України нині не отримало належного теоретико-правового опрацювання. У вітчизняних наукових джерелах указані питання розглядаються фрагментарно, без комплексного підходу, лише як окремих напрямків адміністративно-політичної діяльності держави. У зв'язку з цим сутність та особливості управління судовою реформою залишаються практично не дослідженими, а концептуальні підходи до даної проблеми відзначаються суперечливістю та непослідовністю, що не сприяє формуванню єдиної наукової концепції та практичному вирішенню адміністративно-правового забезпечення проведення судової реформи.

Загальнотеоретичні проблеми управління адміністративно-політичною діяльністю в Україні досліджували відомі вчені-адміністративісти В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, О. П. Гетманець, І. П. Голосніченко, Р. А. Калюжний, С. В. Ківалов, В. В. Комаров, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, В. В. Конопльов, Т. М. Кравцова, К. Б. Левченко, Н. П. Матюхіна, Р. С. Мельник, В. П. Петков, О. Ю. Синявська тощо. Окремі аспекти адміністративно-правового регулювання судової реформи досліджували як науковці, так і юристи-практики, зокрема В. Д. Бринцев, В. Ф. Бойко, В. Т. Кривенко, О. М. Коротун, М. І. Козюбра, Р. О. Куйбіда, В. Т. Малярєнко, В. Ф. Опришко, В. В. Онопенко, Д. М. Притика, В. С. Стефанюк, А. А. Стрижак.

Однак, незважаючи на широкий спектр досліджень проблем реформування судової системи, низка питань управління судовою реформою залишилися поза увагою дослідників або видаються дискусійними. Це стосується, насамперед, розуміння таких категорій, як судова система, судове управління, судова реформа; з'ясування особливостей такого специфічного виду управління, як судове управління; визначення системи органів, що здійснюють управлінські функції у судовій сфері; правової характеристики його суб'єктів та об'єктів. Крім того, нині відсутня науково обґрунтована і системно визначена теорія судового управління, а у відносинах між органами

державної влади та суддівського самоврядування недостатньо урегульовано системний зв'язок вказаного виду управлінської діяльності. Потребує наукового обґрунтування та практичного вдосконалення процес проведення реформування в судовій сфері.

Таким чином, необхідність проведення ефективної судової реформи, спрямованої на вдосконалення організації судового управління в цілому, його демократизації та розширення гарантованого Конституцією України права на судовий захист і на доступ до правосуддя, переосмислення місця та значення державного управління в судовій системі, відсутність комплексного дослідження саме адміністративно-правових засад реформування судової системи України обумовлюють актуальність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до вимог Закону України «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки», п. 5 Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2005-2010 рр. (по відділенню кримінально-правових наук), затверджених 18 червня 2004 р. загальними зборами Національної академії правових наук України, а також п. 3.1 Пріоритетних напрямків наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2006–2010 рр., схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 12 грудня 2005 р.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу наукових положень адміністративного права і теоретичних положень державного управління, системи правового регулювання та практики управлінської діяльності в ході проведення судової реформи в Україні, історичного та зарубіжного досвіду розвитку судового управління визначити зміст механізму адміністративно-правового регулювання відносин, що виникають у сфері судової системи та її реформування, сутність, принципи, правові засади та особливості даного виду управлінської діяльності, види його суб'єктів та об'єктів, тобто виробити концепцію реформування судової системи з використанням адміністративно-правових засобів.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність послідовного вирішення таких дослідницьких завдань:

– охарактеризувати механізм адміністративно-правового регулювання становлення та розвитку судової системи на території України в історичній ретроспективі та визначити можливості використання минулого досвіду в процесі реформування сучасної судової системи;

– з наукових позицій визначити судове управління як особливий вид соціального управління з урахуванням сучасних методологічних підходів;

– уточнити поняття судового управління, визначити його місце у правовій системі та співвідношення з адміністративним правом України;

– охарактеризувати управлінську діяльність у сфері реформування судової системи;

– з’ясувати стан правового забезпечення функціонування судової системи України, визначити проблеми та шляхи їх вирішення в сучасних умовах;

– узагальнити зарубіжний досвід судового управління та вказати на можливості його використання під час реформування судової системи України;

– системно з використанням сучасних методів пізнання охарактеризувати принципи організації та функціонування судової влади і судової системи в умовах її реформування;

– визначити адміністративно-правові засади забезпечення функціонування судової системи та її реформування;

– виокремити напрямки демократизації судового управління в сучасних умовах діючої судової системи;

– розробити модель реформування судової системи України з урахуванням теоретичних положень науки адміністративного права;

– охарактеризувати суддівський корпус України як суб’єкт та об’єкт управлінської діяльності в судовій системі, визначити його місце в системі судового управління;

– виробити пропозиції теоретичного та практичного характеру, спрямовані на вдосконалення адміністративно-правових засад реформування судової системи України.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються в процесі адміністративно-правового регулювання проведення судової реформи в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади реформування судової системи України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації стали сучасні загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. Їх застосування обумовлено системним підходом до наукового дослідження, метою та особливостями порушеної проблеми, що дає можливість досліджувати її в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. Серед загальнонаукових методів використано діалектичний метод, що полягає в переході від загальних положень до конкретних ситуацій та особливостей даного дослідження. У ході аналізу нормативно-правових актів (п. 2.3), поглядів учених на окремі питання (п. 2.2), формулювання відповідних дефініційних конструкцій (розділи 1–4) застосовано логіко-семантичний метод.

У ході дослідження адміністративно-правових засад розвитку судової системи в межах території України (розділ 1) та за кордоном (розділ 2) застосовано порівняльно-правовий та історико-правовий методи. Під час дослідження теоретичних напрацювань науковців у сфері судового управління (розділ 2) використано системно-структурний, формально-логічний методи. Під час дослідження нормативно-правових актів, що регулюють діяльність судової влади, застосовано формально-юридичний та системно-структурний методи (п. 2.3). Для вирішення завдань дослідження механізму адміністративно-правового регулювання функціонування та

реформування судової системи, практики застосування чинного законодавства у даній сфері (розділи 1–3) використано методи аналізу та синтезу, формальної логіки, органічної єдності теорії та практики тощо. Логіка та специфіка залучення саме цього методологічного інструментарію зумовлені особливостями об'єкта та предмета дослідження, підбору та опрацювання емпіричної та джерельної бази.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, міжнародно-правових актах, вітчизняних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах, що регулюють організаційно-правові засади функціонування судової системи України. Крім того, використано законодавство України минулих років, а також законодавство зарубіжних країн (США, Франції, Італії, Іспанії, Російської Федерації, Республіки Білорусь тощо). Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять узагальнення практичної діяльності судів, апарату суду, статистичні матеріали, політико-правова публіцистика, довідкові видання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що у роботі комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки сформульовано низку нових положень і висновків щодо вдосконалення адміністративно-правових засад реформування судової системи України. На підставі проведеного дослідження обґрунтовано нові концептуальні теоретичні та практичні положення, запропоновані здобувачем особисто. До найбільш значущих можна віднести такі:

– *вперше* з'ясовано історико-правові аспекти механізму адміністративно-правового регулювання становлення, розвитку й функціонування вітчизняної судової системи та вказано на можливість використання історичного досвіду в процесі реформування сучасної судової системи;

– *удосконалено* визначення поняття «судове управління», під яким запропоновано розуміти особливий вид соціального управління, що поєднує в собі ознаки державного управління та самоуправління і включає діяльність з організаційного керівництва судами, організаційного забезпечення функціонування судів, здійснення відповідними державними органами установчих функцій щодо судової влади відповідно до Конституції і законів України за неухильного дотримання принципу незалежності суддів, їх підзвітності і підкорення тільки закону;

– *удосконалено* поняття управління в суді як підзаконної цілеспрямованої організуючої діяльності, спрямованої на задоволення потреб суду як організації, що здійснює юрисдикцію, не втручаючись у вирішення питань підготовки і процесу розгляду конкретних судових справ;

– *запропоновано* модель реформування судової системи України з урахуванням теоретичних положень науки адміністративного права, теорії управління та інших наук, що передбачає як процес реформування (принципи, коло суб'єктів і об'єктів, управлінські дії), так і його зміст;

– *удосконалено* визначення поняття «судова реформа» як управлінського процесу, спрямованого на зміни в судовій сфері, пов'язані з перебудовою всіх інститутів судової системи, та її удосконалення;

– *удосконалено* поняття «адміністративно-правові засади реформування судової системи» та визначено його як сукупність адміністративно-правових норм, що визначають основні цінності, принципи, завдання, форми та методи розвитку нормотворчої і розпорядчої діяльності органів державної влади з метою вдосконалення судової системи, оптимізації її внутрішньоорганізаційної діяльності щодо забезпечення належного виконання покладених на неї завдань, функцій і повноважень;

– *вперше* запропоновано дефініцію «системна судова реформа» та визначено її як комплекс поступових змін, які забезпечують перебудову всіх інститутів судової системи, взаємопов'язані з іншими реформами в соціально-економічному та суспільно-політичному житті держави і сприяють переходу суспільної системи від одного якісного стану до іншого, більш прогресивного, що здійснюється мирним шляхом;

– *удосконалено* підходи до класифікації нормативно-правових актів сфери судового управління за субординаційною ознакою (політико-правові та нормативно-правові акти) і класифікацію нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері судової влади;

– *дістало подальшого розвитку* положення про необхідність запозичення зарубіжного досвіду управління судовою сферою з обов'язковим урахуванням вітчизняного історичного досвіду, національної ментальності, суспільно-політичних та соціально-економічних факторів тощо;

– *дістало подальшого розвитку* положення про віднесення низки норм законодавства про судоустрій до сфери адміністративного матеріального та процесуального права;

– *дістала подальшого розвитку* система принципів організації і функціонування судової влади та судової реформи, у межах якої запропоновано виділити загальну та спеціальну підсистеми;

– *вперше* запропоновано дотримання принципу реордінації в організаційній діяльності судової влади в сучасних умовах, що реалізується шляхом, з одного боку, надання громадянам (як підвладним об'єктам) права вимагати від керівних, владних суб'єктів належної поведінки щодо забезпечення їх прав і свобод, а з іншого – покладання на цих суб'єктів чітких обов'язків щодо неухильного виконання зазначених вимог громадян;

– *удосконалено* механізм адміністративного регулювання засад судового реформування та зміст адміністративно-правових відносин у судовій сфері, що мають зовнішньовладний та внутрішньовладний характер;

– *дістало подальшого розвитку* положення про те, що демократизація судового управління виявляється шляхом делегування певної частини прав і повноважень органам суддівського самоврядування, під яким слід розуміти самостійне колективне вирішення професійними суддями

через виборні органи або безпосередньо їх колективами питань внутрішньої діяльності судів і суддівського корпусу, що відбувається у встановлених законом межах;

– *удосконалено* коло суб'єктів управлінської діяльності у сфері судової системи України, зокрема суддівський корпус, органи суддівського самоврядування, органи Державної судової адміністрації України і Міністерства юстиції України, та розмежовано їх повноваження;

– *сформульовано* низку конкретних пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення адміністративно-правового регулювання управління в судовій сфері та її реформування, у тому числі щодо уточнення положень законодавчих та підзаконних актів, зокрема Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що:

– у науково-дослідній сфері результати, викладені в дисертації, можуть бути спрямовані на подальше вдосконалення механізму правового регулювання функціонування та реформування судової системи, розроблення наукових досліджень проблем судової реформи;

– у сфері правотворчості – висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані для підготовки й уточнення низки законодавчих та підзаконних актів у сфері судового управління та реформування судової системи України;

– у правозастосуванні використання одержаних результатів дозволить підвищити ефективність практичної управлінської діяльності уповноважених адміністративних посадових осіб судової системи. Дисертантом підготовлено рекомендації щодо удосконалення внутрішнього судового управління, кадрової роботи та впроваджено їх у практичну діяльність територіального управління державної судової адміністрації у Черкаській області та працівників апарату місцевих судів Черкаської області шляхом участі у практичному семінарі (акт впровадження у практичну діяльність територіального управління державної судової адміністрації у Черкаській області від 21 липня 2010 р.). Окремі результати дослідження впроваджено у практичну діяльність апарату апеляційного суду Черкаської області (акт впровадження від 16 серпня 2010 р.), Черкаського окружного адміністративного суду (акт впровадження від 20 серпня 2010 р.), Смілянського міськрайонного суду шляхом участі у службових нарадах (акт впровадження від 6 вересня 2010 р.).

– у навчальному процесі – матеріали дисертації доцільно використовувати під час підготовки підручників та навчальних посібників з дисципліни «Адміністративне право»; вони вже використовуються під час проведення занять із зазначеної дисципліни та низки фахових правознавчих дисциплін у Харківському національному університеті внутрішніх справ (акт впровадження у навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 10 вересня 2010 р.);

– у правовиховній сфері – висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, застосовані в ході проведення роз'яснювальної роботи в судових органах з метою формування у посадових осіб та працівників цих органів високої професійної та правової культури.

Особистий внесок здобувача. Виконане дослідження здійснено дисертантом самостійно, з урахуванням новітніх здобутків юридичної науки й зокрема адміністративного права. Усі викладені в ньому положення і висновки обґрунтовано на основі власних досліджень автора. У співпраці опубліковано наукову статтю «Адміністративна система України: поняття, структура, проблеми функціонування» (здобувачем охарактеризовано структуру адміністративної системи сучасної України). У дисертації ідеї та розробки, що належать співавтору, не використовувались.

Апробація результатів дослідження. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено дисертантом шляхом участі у міжнародних, всеукраїнських, регіональних, міжвузівських конференціях, теоретичних семінарах, круглих столах, наукових читаннях, зокрема: «Сьомі осінні юридичні читання» (Хмельницький, 2008); «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (Луцьк, 2009); «Наука – 2009: теоретичні та прикладні дослідження» (Черкаси, 2009); «Запорізькі правові читання» (Запоріжжя, 2009); «Дні науки – 2009» (Київ, 2009); «Наука – 2010: проблеми та перспективи розвитку» (Черкаси, 2010); «Запорізькі правові читання» (Запоріжжя, 2010); «Актуальні питання реформування правової системи України» (Луцьк, 2010); «Політико-правові і соціально-моральні форми розвитку державної служби та запобігання корупції в Україні» (Черкаси, 2010), а також на засіданнях кафедри адміністративного права Харківського національного університету внутрішніх справ. Результати дисертаційної роботи з проблем запровадження інноваційних методів управління в судах оприлюднено шляхом участі в науково-практичному семінарі для керівників апарату місцевих судів загальної юрисдикції Черкаської області, що проводився на базі модельного Чернобаївського районного суду (акт впровадження від 15 вересня 2010 р.).

Публікації. Результати дисертації відображені в монографії «Адміністративно-правові засади судової реформи в Україні: теорія, історія, сучасність» (Харків, 2010), 22 статтях, 21 з яких опубліковано у наукових виданнях, визначених ВАК України як фахові, 1 – у нефаховому науковому виданні, а також у 8 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, чотирьох розділів, шістнадцяти підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 430 сторінок. Список джерел складається із 370-ти найменувань і займає 48 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, розкрито мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, окреслено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, подано відомості про апробацію результатів дисертації та публікації.

Розділ 1 «Становлення та розвиток механізму адміністративно-правового регулювання судової системи в межах території України: історико-правовий аналіз» присвячено з'ясуванню історико-правових особливостей судових систем та судового управління, адміністративно-правового регулювання судових реформ держав, які існували в межах території України, що хронологічно охоплює XI–XX ст.

У підрозділі 1.1 *«Формування адміністративно-правових відносин у судовій системі в межах території України у XI–XVIII століттях»* на основі аналізу правових джерел охарактеризовано розвиток судової системи у вказаний період за такими напрямками: визначення історичних етапів його формування та їх характерних рис; аналіз органічних і функціональних складових механізму адміністративно-правового регулювання; їх характеристика. Водночас акцентовано увагу на те, що історія судової системи надає цінний фактичний матеріал для сучасних законодавців, що сприятиме вдосконаленню сучасної судової системи на основі вітчизняного правового досвіду.

У ході дослідження механізму адміністративно-правового регулювання формування судової системи в українських землях визначено періоди та підперіоди, для яких характерні спільні (відокремленість суду від адміністрації, його становість) та відмінні (здійснення управління судовою системою великим князем, центральними органами управління, поєднанням впливу князя, центральних органів виконавчої влади та самоврядних органів) ознаки. Судова система будувалася спочатку за принципом територіальності, з часом – за принципами територіальності та спеціалізації. У механізмі адміністративно-правового регулювання формування судової системи вказаної доби простежуються як органічні, так і функціональні складові, що характеризуються певними особливостями.

Відзначено, що період від середини XVI ст. до середини XVII ст. – час входження значної частини українських земель до складу Речі Посполитої – характеризувався ліквідацією українських державних інститутів, у тому числі й судової влади, та запровадженням судової системи польського зразка, визначено її вплив на подальше функціонування судової системи.

Період із середини XVII ст. до XVIII ст. визначено як козацько-гетьманський. Процес становлення судової системи вказаного періоду був позначений низкою судових реформ, результатом яких стало функціонування так званих «козацьких» та «статутних» судів. Судова система Запорізької Січі та Української козацької держави перебувала у стані активного і

динамічного формування і набула під впливом національно-визвольної боротьби ознак гласності, демократизму та публічності. Разом із тим значна кількість станових судових органів, недостатність упорядкованості судової системи та систематизованості джерел судочинства та судоустрою, поступове втручання органів російської самодержавної адміністрації в компетенцію судів призвело до зменшення судової автономії та послаблення авторитету судів Гетьманщини. У кінці XVIII ст. через інкорпорацію більшості українських земель до складу Російської імперії діючу судову систему було ліквідовано і запроваджено судоустрій російського зразка. Указані чинники мали значний вплив на процес формування судової системи в подальші роки.

У підрозділі 1.2 «Адміністративно-правові засади судової реформи 1864 року» зазначено, що в серії вітчизняних реформ судової системи особливе місце посідає реформа 1864 р., сутність якої полягала не лише в докорінній зміні процесуального законодавства, а й у кардинальній реорганізації судоустрою. Доцільність осмислення сутності судової реформи 1864 р. спричинена схожістю процесів, які відбувалися у другій половині XIX ст., із процесами, що відбуваються сьогодні, – трансформація устрою суспільства, державно-правових інститутів, зміна рівня суспільної свідомості, забезпечення правових гарантій захисту прав людини, правове регулювання нових економічних відносин, зміцнення політичного порядку, створення нових судових інституцій тощо.

Дослідження адміністративно-правових засад судової реформи 1864 р. проведено за такими напрямками: аналіз механізму адміністративно-правового регулювання та його складових елементів; визначення їх впливу на організацію, порядок підготовки і проведення судового реформування вказаного періоду.

У даному підрозділі зазначено, що в механізмі адміністративно-правового регулювання судової реформи 1864 р. простежуються всі його етапи: регламентація суспільних відносин, виникнення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, їх фактична реалізація й виконання. Відзначено, що визначальним фактором, який сприяв реформі, була поява в адміністрації людей, які могли підготувати і провести реформу, – чиновників-юристів, чиновників-управлінців, що прагнули надати своїй діяльності риси професії; таким чином, реформа – не початок, а кульмінація змін у середовищі самих чиновників. Аналіз проектів судової реформи, пропонованих чиновниками різного рівня, свідчить, що вони, ставши суб'єктами управлінського процесу, безпосередньо брали участь у реформуванні і визначали його характер.

На основі аналізу нормативно-правових актів визначено низку проблемних питань впровадження судової реформи: поширення не на всю імперію, а лише на ті її губернії, де вводилися органи місцевого самоврядування, що було пов'язано з обранням мирових суддів та присяжних повірених; запровадження судової реформи поетапно та із значним відставанням від центру в губерніях, які не позбулися ознак тих держав, до складу яких вони раніше входили, або

власних національних. До таких належали і губернії Правобережної України, де реформа впроваджувалася із значним запізненням і відмовою від низки основних ідей.

На основі аналізу нормативно-правових актів, свідчень сучасників та подальших наукових розвідок зроблено висновок, що механізм адміністративно-правового регулювання судової реформи 1864 р. мав низку особливостей, зумовлених специфікою управлінської діяльності вказаного періоду. Наголошено, що досліджувані проблеми є актуальним як у власне науковому контексті, так і з погляду завдань, що вирішуються в напрямку сучасного судового реформування.

У підрозділі 1.3 «Управління судовою системою в період відродження української державності (1917–1920 рр.)» аналіз судоустрою, управління судовою системою розглянуто у взаємозв'язку зі становленням державних інститутів, правової системи даного періоду, оскільки значний вплив на їх формування мали становлення законодавчої і виконавчої гілок, особлива внутрішня суспільно-політична ситуація, несприятливі зовнішньополітичні фактори. Указані чинники, безумовно, впливали й на формування судової гілки влади, становлення судової системи та управління нею. Аналіз нормативно-правової бази свідчить, що організація проведення судової реформи здійснювалася органами виконавчої влади у тісній співпраці із законодавчою гілкою.

Можна констатувати, що судова система Української Народної Республіки доби Центральної Ради була заснована на нових прогресивних засадах, які мали відповідати інтересам демократичної держави, про що свідчать прийняті нормативно-правові акти, підходи до формування судових органів, зокрема інститут виборності та змінюваності суддів, засади конкурсу та змагальності. Разом із тим, судову реформу не було завершено. В силу об'єктивних і суб'єктивних причин у державі не вдалося створити дієвий судовий апарат у всеукраїнських межах.

У дисертації відзначено, що судова система Гетьманату П. Скоропадського формувалася в умовах функціонування держави, яка базувалася на поєднанні монархічних, республіканських і диктаторських засад та зазнавала впливу окупаційного режиму, що ускладнювало, а інколи й унеможлиблювало здійснення судами своїх функцій.

Директорія УНР також не мала єдиного погляду щодо перспектив державного будівництва. Непослідовність щодо вибору напрямків державного будівництва, відсутність єдиної програми законодавчого забезпечення державотворення призвели до того, що проголошені принципи та ідеї (Конституція УНР, принцип поділу влади тощо) залишились не реалізованими, а державотворчий процес, у тому числі й формування судової системи, – не завершеними.

На основі аналізу нормативно-правових актів, суспільно-політичних подій зроблено висновок про негативну роль у формуванні державних інститутів, у тому числі й судової влади, протистояння внутрішніх громадських та політичних сил та зовнішньополітичної ситуації тощо.

У підрозділі 1.4 «Державне управління судовою системою в радянський період (1920–1991 рр.)» судову систему та управління нею досліджено з урахуванням особливостей державного

устрою, суспільно-політичної ситуації, ідеологічних чинників, нерозривного зв'язку із названою епохою, яка визначала їх риси та особливості. Початок юридичного оформлення судоустрою пов'язаний із прийняттям низки нормативно-правових актів, що проголошували ліквідацію старої судової системи та побудову нової. Відзначено, що судова система та управління нею в перші роки становлення радянської влади відображали відповідний рівень державного будівництва та суспільно-політичного життя вказаної доби: формування судових органів було тісно пов'язане з державними та партійними структурами, судова гілка влади самостійно не існувала.

Наголошено, що протягом 20-х–30-х рр. XX ст. судова система УСРР зазнала суттєвих перетворень, що зумовлювалося зміною політичного курсу та переходом до нової економічної політики. Подальший розвиток судової системи визначали конституційні та законодавчі акти, які проголошували низку демократичних принципів, що у практичній діяльності судів фактично не працювали.

Аналіз нормативно-правових актів свідчить, що у кінці 50-х –початку 60-х років XX ст. було визначено нові засади реформування судової системи. Зміни стосувалися передусім організації та діяльності її низової ланки. Названі заходи, з одного боку, вказували на демократизацію судової системи та участь у процесі формування суддівського корпусу громадськості, а з іншого – мали певне ідеологічне спрямування та проходили за участю партійного керівництва відповідних рівнів. Загалом судова система і судове управління досліджуваного періоду, хоча й мали низку позитивних рис, зазнавали впливу загальних тенденцій, що відбувалися в державному житті: жорстка централізація державного механізму, командно-адміністративний стиль управління, панування бюрократичної номенклатури, персоналізація влади, ідеологічний тиск тощо.

У дисертації вказано, що з початком перебудовчих процесів, які розпочалися у 80-х рр. XX ст. назріла потреба докорінної перебудови й судових органів. Ситуацію в судовій системі названого періоду визначено як кризову, на що вказують такі риси: невизнання принципу розподілу влади, що зумовило залежність судів від партійних органів та органів державного управління; обвинувальний ухил суду; пониження ролі суду у вирішенні правових спорів і захисті прав людини через суттєву обмеженість предмета судової юрисдикції; недемократична система оскарження судових рішень, залежність права на перегляд судових рішень від розсуду чиновників, прокуратури і судів; залежний статус суддів.

Розділ 2 «Теоретико-методологічні та адміністративно-правові засади управлінської діяльності у судовій системі України» присвячено загальній характеристиці судового управління як особливого виду адміністративно-політичної діяльності, з'ясуванню сутності, принципів, нормативно-правових засад та системи управління в зазначеній сфері, визначенню адміністративно-правових засад реформування судової системи, сутності та особливостей управлінської діяльності у сфері її

реформування, сутності та можливостей використання зарубіжного досвіду судового управління в ході реформування судової системи України.

У підрозділі 2.1 «Судове управління як особливий вид соціального управління: теоретико-методологічний аспект» акцентовано увагу на теоретико-методологічних засадах судового управління. Вказано на можливість використання в судовій сфері загально-методологічного, конкретно-методологічного та спеціально-методологічного рівнів щодо пізнання управлінських об'єктів під час дослідження управлінської діяльності.

Відзначено, що для аналізу судової управлінської діяльності можуть застосовуватись конкретно-історичний, комплексний та аспектний методологічні підходи, які використовуються при дослідженні проблем управління в цілому. Наголошено на доцільності використання засобів системного підходу та його аспектів: структурного, функціонального, прогнозуючого.

Зроблено висновок про доцільність використання вказаних методологічних підходів, що сприятиме розумінню сутності, особливостей управління судовою сферою, виробленню нових підходів до його організації, удосконаленню функціонування судової системи та судової влади в цілому. На основі аналізу наукових джерел охарактеризовано поняття судового управління, особливості, структуру, на підставі чого сформульовано його визначення.

Проведений аналіз теоретичних напрацювань у галузі соціального управління, державного управління, адміністративного права дозволив зробити висновок про соціальну та адміністративно-правову природу судового управління. На соціальну природу вказують принципи, відповідні риси, визначені цілі, управлінські функції, методи реалізації тощо. Сама сутність державно-управлінських відносин у системі органів правосуддя, їх особливості та види, суб'єкти і об'єкти, внутрішня організація судової системи визначають адміністративно-правову природу судового управління.

Адміністративно-правові відносини у сфері судової системи мають як зовнішньовладний (зовнішньосистемний), коли виникають при вирішенні судом конкретних адміністративних чи конституційних справ, так і внутрішньовладний (внутрішньосистемний), коли стосуються самоорганізації судової системи.

Систему судового управління визначено як сукупність підсистем: інституційної, нормативно-правової, функціонально-структурної, комунікативної, професійно-кадрової та професійно-культурної. Виходячи з цього, систему судового управління варто аналізувати, застосовуючи сукупність методологічних підходів: інституційного, функціонально-структурного, елітологічного та культурологічного. Зроблено висновок про сприяння вказаних методологічних підходів розумінню сутності, особливостей судового управління, його організації, удосконаленню функціонування судової системи й судової влади в цілому та успішному проведенню судової реформи.

У підрозділі 2.2 «Управлінська діяльність у сфері реформування судової системи» вказано на доцільність вживання поняття «реформа» на позначення змін у судовій сфері, пов'язаних із перебудовою всіх інститутів судової системи. Наголошено на вагомому значенні для успішного проведення реформи управлінської діяльності як комплексу системних заходів, спрямованих на регулювання процесу реформування. Виходячи з цього, сформульовано поняття адміністративно-правових засад реформування судової системи.

У дисертації вказано на необхідність інтегрованого, комплексного розгляду проблем управлінської діяльності процесами реформування, що забезпечить вироблення теоретичних підходів до розуміння механізму процесу реформування, управління процесом реформ, критеріїв оцінювання їх ефективності, і зрештою має сприяти їх успішному проведенню.

Як методологічний інструментарій для розроблення реформ запропоновано застосовувати системний підхід, що визначає системний характер реформування, при якому всі складові реформи охоплені єдиною реформаторською ідеологією, зміни мають послідовний характер, здійснюються поетапно і поступово; за неможливості повномасштабної судової реформи варто виділяти в ній окремі пріоритети і втілювати їх по чергово, відповідно до єдиного стратегічного плану.

Відзначено, що процес здійснення реформи може проходити суперечливо внаслідок: а) політичної неструктурованості суспільства; б) недостатньої наукової обґрунтованості реформи; в) розбалансованості взаємодії гілок влади; г) суб'єктивності окремих «реформаторів»; д) залишковості орієнтацій частини населення на тоталітарні підходи та цінності; ж) суперечливих впливів зовнішньополітичного та економічного факторів.

Наголошено також на наявності таких зовнішніх і внутрішніх факторів прискорення процесу реформування, як: а) ефективна зовнішньополітична діяльність держави, зміцнення її міжнародного авторитету; б) залучення інвестицій; в) вирішення низки економічних проблем; г) взаємодія гілок влади; д) узгоджена стратегія реформ; е) розуміння і підтримка курсу на рівні масової свідомості населення тощо.

Визначено принципи управління процесом реформування: системний взаємозв'язок з іншими державними реформами; нормативно-правове забезпечення реформи; поєднання державних і самоврядних засад; наявність однозначного за тлумаченням без наявних правових колізій законодавства; вагоме наукове підґрунтя; наявність чітко розподілених функцій та повноважень між органами судової влади, іншими державними органами, повноваження яких прямо стосуються до судової діяльності.

Вироблено модель проведення реформи, що складається з наступних етапів: початковий (підготовчий) етап; правотворчий етап; етап впровадження; етап коригування.

У підрозділі 2.3 «Нормативно-правове забезпечення функціонування судової системи: теоретико-правовий аналіз» проаналізовано існуючі підходи до класифікації нормативно-

правових актів, запропоновано власне її бачення, проведено аналіз нормативно-правових актів, що регулюють функціонування судової влади та судової системи з врахуванням положень загальної теорії права, адміністративного права та інших галузей.

У дослідженні наголошено на комплексному характері законодавства, яке забезпечує функціонування судової влади і судової системи, оскільки воно містить норми низки галузей права. Відзначено, що управління судовою системою з точки зору правового впливу забезпечується переважно нормами адміністративного права, які закріплюють і впорядковують значну кількість внутрішньоорганізаційних відносин у діяльності судів, що вказує на можливість класифікації нормативно-правові актів за функціонально-цільовим та структурно-організаційним критеріями. У дисертації класифікацію нормативно-правових актів подано за субординаційною, або ієрархічною, ознакою, що відображає їх юридичну чинність.

Сформульовано висновок, що аналіз нормативно-правових актів, які забезпечують функціонування судової системи, і власне класифікація необхідні для вдосконалення адміністративно-правових засад управління судовою системою України, що особливо важливо в період проведення судової реформи.

У *підрозділі 2.4 «Зарубіжний досвід судового управління та можливості його використання при реформуванні судової системи України»* дослідження судового управління в зарубіжних країнах проведено виходячи з таких напрямків: місце і роль судової влади у системі розподілу влад; взаємодія з іншими гілками влади; здійснення судового управління; характеристика судової системи та суддівського корпусу окремих зарубіжних країн та групи країн, що належать до певних правових систем. За основу дослідження взято аналіз країн англо-американської та романо-германської правових систем.

Підвалиною законодавчої регламентації судової влади і судової системи у більшості зарубіжних країн є конституція, що регламентує визначення судової влади як однієї зі складових системи розподілу влад; основні принципи організації та діяльності судової системи; правовий статус суддів; судові гарантії прав і законних інтересів громадян. Вказані конституційні засади судової влади детально розвинуті в законах про судоустрій.

Простежено тенденцію посилення управлінської ролі органів суддівського самоврядування в судовому управлінні, зокрема щодо формування суддівського корпусу та кар'єри суддів, призначення на посаду, дисциплінарної відповідальності, реорганізації окремих судів, інспектування судів тощо.

Відзначено, що сучасні судові системи розвиваються в контексті історичних умов конкретних держав та досягнутого рівня соціально-економічного розвитку. Значну роль у формуванні сучасних судових систем відігравали і відіграють як внутрішні (традиції, звичаї, менталітет народу, рівень побутової, професійної, політичної правосвідомості), так і зовнішні (ступінь інтеграційного

включення держави у європейську і світову спільноту, визнання і впровадження на внутрішньому державному рівні демократичних принципів і стандартів організації судової влади) чинники.

З позиції особливостей судового управління визначено наявність двох основних систем: європейської континентальної та англо-американської – та розглянуто досвід організації судового управління в англо-американській судовій системі на прикладі США, оскільки судове управління цієї країни відображає низку типових рис, що відображають західноєвропейську правову традицію.

Управлінську діяльність у напрямку взаємодії із суддівським корпусом у зарубіжних країнах узагальнено в напрямках формування, підвищення кваліфікації, соціального захисту тощо. Протягом тривалого історичного розвитку в багатьох країнах світу накопичено значний досвід у питаннях побудови систем формування корпусу суддів. Всебічно оцінюючи його, можна говорити про відповідні тенденції, характерні ознаки і риси, певні відмінності й особливості. У даному аспекті заслуговує на увагу практика таких країн, як Франція, Німеччина, Італія, Росія, Великобританія та США тощо, у яких набули завершеності як цілісні механізми формування суддівського корпусу, так і окремі його елементи.

Зроблено висновок про те, що досвід європейських країн може бути прийнятним і корисним для України в частині вирішення завдань стосовно розширення функцій судів і поширення незалежності суддів, їх зобов'язання підпорядковуватись лише закону, дотриманню таких міжнародних та європейських стандартів, як прозорість, відкритість, недопущення виникнення неформальних зобов'язань майбутнього судді перед особами, які можуть впливати на процес правосуддя, впливу чи тиску на формування суддівського корпусу з боку інших державних органів, політичних партій, бізнесових структур тощо.

Розділ 3 «Адміністративно-правова характеристика судової системи України та шляхи її реформування в сучасних умовах» присвячено визначенню конституційних і адміністративно-правових засад судової реформи в Україні в період незалежності, характеристиці принципів організації та діяльності судової влади, визначенню адміністративно-правових засад забезпечення функціонування судової системи, аналізу процесу демократизації судового управління.

У *підрозділі 3.1 «Конституційні та адміністративно-правові основи судової реформи незалежної України»* зазначено, що із прийняттям Конституції України низка законодавчих положень, які регулювали судову діяльність, діяльність правоохоронних органів, зазнали суттєвих змін. Передбачивши функціонування в Україні єдиної системи судів загальної юрисдикції, Конституція України визначила й основні засади судочинства, які мають за мету забезпечити надійний судовий захист прав і свобод людини й громадянина.

Визначено етапи реформування судової галузі в період незалежності та подано їх характеристику. В ході першого етапу судової реформи (кінець 80-х років XX ст. – перші роки

незалежності України) на офіційному рівні було визнано її необхідність, внесено зміни до системи судоустрою і судочинства на конституційному рівні, прийнято низку загальносоюзних актів, що передбачали нові положення стосовно системи правосуддя. Безумовно, важливим кроком у галузі судового реформування України стало прийняття 16 липня 1990 р. Декларації про державний суверенітет України та проголошення 24 серпня 1991 р. Акта незалежності.

Відзначено, що другий етап судового реформування (28 квітня 1992 р. – 28 червня 1996 р.) позначився схваленням Верховною Радою України 28 квітня 1992 р. Концепції судової реформи, що передбачала удосконалення судової системи, зокрема створення системи законодавства про судоустрій, спеціалізацію судів, інститут апеляційного перегляду судових рішень, що не набули законної сили. У цей період було окреслено напрями реформування судової системи, налагоджено роботу спеціалізованих арбітражних судів, а на законодавчому рівні визначено статус суддів, систему і повноваження кваліфікаційних комісій суддів, запроваджено суддівське самоврядування тощо.

Вказано, що на третьому етапі судової реформи (червень 1996 р. – до «малої судової реформи» 2001 р.) систему судоустрою було вже окреслено на конституційному рівні. Четвертий етап судової реформи (21 червня 2001 р. – 7 лютого 2002 р.) визначився прийняттям Верховною Радою України 21 червня 2001 р. «пакету» законодавчих актів, що відомі як «мала судова реформа», позитивним наслідком якої було приведення судової системи у відповідність до Конституції України та створення необхідних умов для подальшого її вдосконалення.

П'ятий етап (7 лютого 2002 р. – до сьогодні) відзначається поглибленням судової реформи внаслідок прийняття 7 лютого 2002 р. нового Закону України «Про судоустрій України», у якому визначено правові засади судової влади та здійснення правосуддя в Україні, систему судів загальної юрисдикції, основні вимоги щодо формування корпусу професійних суддів, систему та порядок здійснення суддівського самоврядування, встановлено загальний порядок забезпечення діяльності судів та врегульовано інші питання судоустрою.

На основі аналізу нормативно-правових та політико-правових актів, наукових досліджень, політико-правової публіцистики зроблено висновок, що процес утвердження судової влади відбувався і відбувається з певними труднощами, за складних соціально-економічних та суспільно-політичних умов. У ході практичної реалізації законодавства виникли проблеми, котрі потребують спеціального дослідження та теоретичного осмислення. Донині, незважаючи на прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів», тривають дискусії щодо шляхів удосконалення судової системи, що дає змогу говорити про продовження процесу реформування.

У підрозділі 3.2 «Інституціональні та організаційні принципи судової системи в системі принципів судової влади України» вказано, що під принципами судової влади слід розуміти норми найбільш загального керівного характеру, які визначають її місце в системі державної

влади, завдання, побудову основних інститутів та становлять єдину цілісну, взаємопов'язану систему.

На основі аналізу чинного законодавства про судоустрій виділено три підсистеми системи принципів судової влади: інституціональні організаційні (судоустрійні) та функціональні (процесуальні) і відзначено, що вказані групи принципів тісно пов'язані між собою, оскільки тільки чітке дотримання кожного з них забезпечує безумовне дотримання засад організації судової влади, яка реалізується шляхом здійснення правосуддя в рамках відповідних судових процедур. Акцентовано увагу на організаційних принципах, що звернені до відносин, які виникають з приводу організації судової системи, структури її органів, статусу суддів, тобто у зв'язку з організаційними відносинами.

У дисертації наголошено, що система принципів судової влади не є незмінною. Правові принципи також проходять певний процес реформування, вони корегуються, реформуються, як і право в цілому. Відзначено, що реформування судової системи потребує втілення нових принципів її діяльності, що відповідали б потребам служіння держави інтересам людини та визначено один із таких принципів – принцип реординації.

У підрозділі 3.3 «Адміністративно-правові засади забезпечення функціонування судової системи України та її подальшого реформування» відзначено, що відносини, які виникають у сфері організації діяльності та функціонування судової системи України, мають суто адміністративно-правові ознаки.

Адміністративно-правові засади реформування судової системи України визначено як сукупність адміністративно-правових норм, що визначають основні цінності, принципи, завдання, форми та методи розвитку нормотворчої і розпорядчої діяльності органів державної влади з метою вдосконалення судової системи, оптимізації її внутрішньоорганізаційної діяльності щодо забезпечення належного виконання покладених на неї завдань, функцій і повноважень.

Відзначено, що вплив адміністративного права на функціонування судової системи варто розглядати у двох аспектах: науково-адміністративістському і нормативно-правовому. Норми зазначеної галузі права закріплюють і впорядковують значну кількість внутрішньоорганізаційних відносин у діяльності, зокрема, місцевих загальних судів, яка стосується кадрового забезпечення, державно-службової, контрольної, охоронної діяльності тощо. У дисертації зазначено, що система управління вказаною сферою є досить складним поняттям, визначено та охарактеризовано її складові.

Адміністративно-правові засади управління у судовій сфері розглянуто як у широкому значенні (сукупність усіх елементів права – джерел, функцій, принципів, норм, предмета і методу правового регулювання, галузей, інститутів, правовідносин тощо), так і у вузькому (система

нормативно-правових актів, які є відправною точкою і механізмом управлінської діяльності у судовій сфері).

Відзначено, що правове регулювання відносин у судовій сфері має системний характер і не обмежується тільки відносинами в суді, а виходить за його межі та встановлюється відповідними нормами законодавства України, на основі чого виділено адміністративно-правові відносини внутрішнього та зовнішнього типу.

У підрозділі 3.4 «Демократизація судового управління в сучасних умовах діяльності судової системи» вказано, що демократизація у системі судового управління виявляється шляхом делегуванням певної частини прав і повноважень органам суддівського самоврядування.

Відзначено, що демократизм у сфері судоустрою містить у собі елементи прямої демократії, а у сфері судочинства має опосередкований характер. Демократизм у сфері судоустрою стосується судового управління як складової державного управління та поєднує в собі внутрішні аспекти – відносини між суб'єктами судової системи і зовнішні – відносини між ними та іншими суб'єктами права.

Виділено та охарактеризовано такі принципи суддівського самоврядування: демократичне волевиявлення суддівських колективів та їх органів; законність; гласність; колегіальність; виборність; поєднання професійних, особистих і державних інтересів; організаційно-правову самостійність у межах повноважень, визначених законом; підзвітність і відповідальність перед суддівським співтовариством його органів і посадових осіб; державну підтримку суддівського самоврядування; захист прав суддівського самоврядування у судовому порядку.

Визначено та охарактеризовано такі риси суддівського самоврядування: уособлення публічної влади і спрямування на забезпечення позитивної життєдіяльності судової системи; визначеність конституційно-правовими нормами; є частиною судової системи, водночас має самостійний статус, власні завдання і компетенцію; взаємодія його органів з індивідуальними і колективними суб'єктами судового управління; делегування суддівським співтовариством частини своїх функцій і повноважень органам суддівського самоврядування; використання методів управління, властивих громадським об'єднанням, наближення до статусу суб'єктів громадянського суспільства; захист професійних інтересів як основа суддівського самоврядування; побудова не на самоорганізації, а безпосередньо на основі приписів закону; фінансування діяльності структур суддівського самоврядування з державного бюджету.

Охарактеризовано такі організаційні форми суддівського самоврядування, як збори суддів, ради суддів відповідних судів, конференції суддів відповідних судів, Рада суддів України, з'їзд суддів України.

Розділ 4 «Суддівський корпус системи судового управління в умовах реформування судової системи України» присвячено визначенню сутності, змісту, правового статусу

суддівського корпусу, характеристики його як суб'єкта та об'єкта судового управління, аналізу державно-управлінського впливу на формування суддівського корпусу та визначення гарантій його діяльності.

У *підрозділі 4.1 «Суддівський корпус України: поняття, юридичний зміст та сутність»* наголошено, що тільки високопрофесійний і високоморальний суддівський кадровий склад може повною мірою захистити права, свободи і законні інтереси всіх суб'єктів правовідносин, повноцінно відігравати роль суспільного арбітра при вирішенні конфліктів.

Здійснено аналіз понять «корпус», «суддівський корпус», «суддівське співтовариство». Визначено, що корпус – це сукупність осіб одного фаху, службового становища. Отже, суддівський корпус – це сукупність професійних суддів, народних засідателів та присяжних, які у визначених законом випадках здійснюють правосуддя в межах відповідних процедур.

Правова характеристика суддівського корпусу визначається поняттям «правовий статус суддів». Виходячи з цього, проаналізовано поняття «статус» та «правовий статус». Визначено, що статус суб'єкта – це певна сукупність його соціальних можливостей, що визначається тією соціальною роллю, яку він відіграє в суспільстві. Статус суб'єкта індивідуалізується певними ознаками, специфічними для даної системи. Вказані міра свободи і міра поведінки є нормативно визначеними, що дозволяє говорити про таке поняття, як правовий статус.

Наголошено на тому, що правовий статус як юридична категорія не лише визначає стандарти можливої та необхідної поведінки, які забезпечують нормальну життєдіяльність соціального середовища, а й характеризує реальну взаємодію держави та особи.

Визначено ознаки правового статусу: універсальний характер; відображення індивідуальних особливостей людини та її становлення у системі суспільних відносин; неможливість реалізації прав і свобод без обов'язків та відповідальності; забезпечення системності прав, свобод та обов'язків.

За характером (змістом) правовий статус визначається як загальний, спеціальний, галузевий та індивідуальний. Виходячи з цього, представники суддівського корпусу (професійні судді, народні засідателі та присяжні) мають як громадяни України загальний правовий статус, як представники певної сфери – галузевий статус, як суб'єкти, що займаються певним видом професійної діяльності, – професійний статус та як особи, що займають відповідні посади, – посадовий статус. З огляду на все вищезазначене й визначається правовий статус суддівського корпусу.

У *підрозділі 4.2 «Правова характеристика суддівського корпусу як суб'єкта та об'єкта судового управління»* управлінські відносини розглянуто у двох аспектах: у широкому значенні – за фактом участі суб'єктів в системі управління; у вузькому значенні – як зв'язки, що постійно діють між суб'єктами та об'єктами управління.

На основі такого підходу управління суддівським корпусом розглянуто, по-перше, як управління з боку держави та її органів (суб'єктів управління загальної компетенції) – як зовнішнє управління та, по-друге, як управління, що здійснюється всередині системи, при якому об'єктами є самі судді, а суб'єктами – керівники, окремі посадові особи, колегіальні органи, які діють на відповідних рівнях і становлять собою управляючу підсистему.

З огляду на це управління суддівським корпусом визначено як системну, планомірно організовану і цілеспрямовану діяльність щодо створення сприятливих умов, які забезпечують його функціонування. Наголошено, що управління суддівським корпусом являє собою не односторонній вплив управляючої підсистеми на керовану, а діалектичну взаємодію між його суб'єктами і об'єктами, що складається з різноманітних прямих і зворотних зв'язків між ними.

Поняття «управління» визначено як діяльність суб'єкта, що виражається в цілеспрямованому, організуючому впливі на об'єкт управління, який здійснюється з метою приведення останнього в бажаний для суб'єкта стан.

Охарактеризовано та визначено особливості таких компонентів управлінської системи, як суб'єкт управління; об'єкт управління; керівний вплив; зворотні зв'язки. Оскільки механізм управління визначають як сукупність окремих елементів, механізм управління суддівським корпусом визначено як сукупність певних елементів, зокрема суб'єктів та об'єктів управління, цілей, завдань, принципів функцій, та методів управління, які відображають сутність, зміст та роботу судової системи України.

У *підрозділі 4.3 «Державно-управлінський вплив на формування суддівського корпусу України»* на основі аналізу нормативно-правової бази, наукових розробок учених сформульовано поняття організаційно-правової діяльності у сфері формування суддівського корпусу, визначено її види, повноваження державних органів і посадових осіб, які беруть участь у даному процесі, висловлено низку пропозицій щодо вирішення вищевказаних проблем.

Визначено зміст понять «організаційна діяльність», «організаційно-правова діяльність у сфері управління судовою системою», оскільки остання є одним із напрямків судової управлінської діяльності, що передбачає й управлінські дії щодо кадрового складу.

Організаційно-правову діяльність у сфері управління судовою системою визначено як сукупність управлінських дій, спрямованих на забезпечення утворення та функціонування судової системи, що мають певну правову регламентацію і здійснюються уповноваженими суб'єктами за їх власним розсудом та навичками з метою досягнення вискоєфективного рівня якості відправлення правосуддя в державі.

У класифікації організаційних дій за функціональною спрямованістю у сфері управління судовою системою виділено професійно-кадрове забезпечення, що бере свій початок саме із формування суддівського корпусу. Формування суддівського корпусу визначено як упорядкований

процес кадрового забезпечення судової влади, що виражається у механізмі набуття та припинення суддівських повноважень.

Запропоновано етапи формування суддівського корпусу: 1) перевірка відповідності особи, що виявила бажання зайняти посаду судді, вимогам, які передбачені законом для кандидата на цю посаду, та набуття нею за результатами перевірки офіційного статусу «кандидат на посаду судді»; 2) спеціальна підготовка особи; 3) офіційне визначення фахової кваліфікації кандидата, що пройшов таку підготовку, його підготовленості до суддівської діяльності; 4) конкурсний відбір на конкретну вакантну посаду судді кандидатів, фахова кваліфікація яких визнана достатньою; 5) рекомендація кандидата для призначення на конкретну вакантну посаду судді та внесення подання щодо призначення його на вказану посаду.

У *підрозділі 4.4 «Організаційно-правові гарантії діяльності суддівського корпусу»* вказано на необхідність системного реформування судової системи у сфері гарантій діяльності суддівського корпусу. Визначено низку заходів, необхідних для його здійснення: реформування законодавства, формування відповідної суспільної правосвідомості, поліпшення матеріально-технічного й фінансового забезпечення судів, посилення професійного рівня суддівського корпусу, недопущення політичного впливу на судову владу, активізація діяльності органів суддівського самоврядування щодо захисту незалежності суддів.

Незалежність судової влади, а відтак і суддів, розглянуто виходячи із таких аспектів: реєпція принципу поділу влади; закріплення незалежності на конституційному і законодавчому рівнях; формування самостійної, автономної самоуправлінської судової системи поза структурами законодавчої та виконавчої влади, інших органів та інститутів громадянського суспільства.

Зроблено висновок, що в Україні де-юре створено умови реалізації засад незалежності суддів і судових органів в цілому. До них віднесено: формування принципів неупередженості і підкорення судів і суддів під час відправлення правосуддя тільки закону); створення гарантій неупередженості, у тому числі формування законодавчо визнаної заборони втручання органів державної влади, їх посадових і службових осіб та інших владних інституцій у сфері здійснення правосуддя; формування відповідних правових інститутів відповідальності за втручання у здійснення правосуддя.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми – визначення сутності, специфіки адміністративно-правового регулювання та практичної діяльності щодо реформування судової системи України. У результаті проведеного дослідження

сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

У ході аналізу становлення та розвитку механізму адміністративно-правового регулювання формування судової системи в українських землях окреслено ряд періодів та підперіодів, для яких характерні як спільні, так і відмінні ознаки: XI – середина XVI ст. – княжий період, у якому виокремлено такі підперіоди: XI – поч. XIII ст. – київський; 1-а пол. XIII – 2-а пол. XIV ст. – галицько-волинський; 2-а пол. XIV – 2-а пол. XVI ст. – литовсько-руський.

Встановлено такі спільні ознаки, як: невідокремленість суду від адміністрації, його становість; еволюція управління судовою системою полягала в тому, що у XI – поч. XIII ст. воно здійснювалося великим князем, у 1-ій пол. XIII – 2-ій пол. XIV ст. – належало переважно центральним органам управління, а для 2-ої пол. XIV – 2-ої пол. XVI ст. було характерне поєднання впливу князя, центральних органів виконавчої влади та самоврядних органів.

Акцентовано увагу на тому, що період від середини XVI ст. до середини XVII ст. відзначався ліквідацією українських державних інститутів, у тому числі й судової влади, та запровадженням судової системи польського зразка. Встановлено, що доба середини XVII ст. – XVIII ст. охоплює судову систему Запорізької Січі та Української козацької держави, формування державних інститутів якої було результатом складних соціальних, політичних економічних змін, державотворчих пошуків, і взаємодії різних соціальних верств, що, безумовно, вплинуло й на розвиток судової системи.

Визначено, що в кінці XVIII ст. через інкорпорацію більшості українських земель до складу Російської імперії діючу судову систему було ліквідовано та запроваджено судоустрій російського зразка.

Доведено, що в механізмі адміністративно-правового регулювання судової реформи 1864 р. простежуються всі його етапи: регламентація суспільних відносин, виникнення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, їх фактична реалізація й виконання.

На основі аналізу нормативно-правових актів, принципів, форм і методів судових органів встановлено, що формування судової системи періоду відродження української державності 1917–1920 рр. мало як позитивні, так і негативні риси. Судова система вказаного періоду була заснована на нових прогресивних засадах, що мали відповідати інтересам демократичної держави. Разом із тим судова реформа не була завершена. Через об'єктивні та суб'єктивні причини в державі не вдалося створити дієвий судовий апарат у всеукраїнських межах.

Доведено, що судова система радянської доби та управління нею тісно пов'язані з особливостями державного устрою, суспільно-політичною ситуацією, ідеологічними чинниками та низкою інших факторів, тому їх аналіз проведено в нерозривному зв'язку із названою епохою. Загалом судова система і судове управління досліджуваного періоду, хоча й мали низку позитивних

рис, зазнавали впливу загальних тенденцій, що відбувалися в державному житті. З початком перебудовчих процесів, що розпочалися в у 80-х рр. XX ст., назріла потреба докорінної перебудови й судових органів. Ситуацію, що виникла в судовій системі названого періоду, визначено як кризову і таку, що потребувала реформування.

Встановлено, що теоретико-методологічні засади управління судовою галуззю передбачають вироблення методологічних підходів до аналізу управлінської діяльності в судовій сфері, формулювання понятійно-категоріального апарату, дослідження природи, характерних рис, мети та завдань, принципів, функцій, форм і методів судового управління, аналіз управлінських систем та їх складових. Методологічний аспект дослідження управління охоплює використання гносеологічних знань різних рівнів: загально-методологічного, конкретно-методологічного та спеціально-методологічного рівнів. У ході проведення досліджень у галузі управління судовою сферою доцільно застосовувати пізнавальні засоби системного підходу: структурний, функціональний, прогнозуючий.

З урахуванням вказаних підходів сформульовано поняття «судове управління» – різновид соціального управління, що поєднує в собі ознаки державного управління і самоуправління та включає діяльність з організаційного керівництва судами, організаційного забезпечення функціонування судів, здійснення відповідними державними органами установчих функцій щодо судової влади відповідно до Конституції і законів України з неухильного дотримання принципу незалежності суддів, їх підзвітності і підкорення тільки закону. Управління в суді – це підзаконна цілеспрямована організуюча діяльність, спрямована на задоволення потреб суду як організації, що здійснює юрисдикцію, не втручаючись у вирішення питань підготовки і процесу розгляду конкретних судових справ. Природу судового управління визначено як таку, що має подвійний характер і об'єднує в собі як адміністративно-правову, так і соціальну.

Визначено, що судова реформа – це зміни в судовій сфері, пов'язані з перебудовою всіх інститутів судової системи. Системна судова реформа – це комплекс політико-правових заходів, які полягають у структурних, функціональних та державно-службових перетвореннях у судовій сфері з метою вдосконалення системи судової влади та здійснення правосуддя. Акцентовано увагу на тому, що поняття «системна реформа» вживається як у широкому, так і у вузькому значенні: у широкому значенні – як комплекс реформ у соціально-економічній, суспільно-політичній, культурній сферах життя держави; у вузькому – стосовно окремої реформи – системність забезпечить її успішне проведення.

Сформульовано загальні принципи управління процесом реформування: системний взаємозв'язок судової реформи з іншими державними реформами; здійснення реформування судової системи на основі відповідних положень Конституції України та інших чинних законодавчих актів; поєднання державних і самоврядних засад; однозначний за своїм тлумаченням, без наявності правових колізій характер законодавства про судоустрій; вагоме

наукове підґрунтя здійснення судової реформи; здійснення реформи на основі чіткого розподілу функцій та повноважень між органами судової влади, іншими державними органами, громадськими формуваннями, повноваження яких прямо стосуються судової діяльності.

Визначено етапи проведення реформи: 1) початковий (підготовчий), у ході якого має здійснюватися підготовка до процесу реформування, яку визначатимуть такі заходи: всебічне вивчення стану функціонування судової системи на тлі соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку держави, наукове обґрунтування необхідності проведення реформи, розроблення і затвердження концепції реформування та вироблення конкретних заходів щодо втілення цієї концепції в життя; 2) правотворчий, для якого характерна правотворча діяльність компетентних державних органів зі створення правових норм і нормативно-правових актів, наголошено на важливості на цьому етапі участі широких верств громадськості, залучення засобів масової інформації, проведення роз'яснювальної роботи, круглих столів, семінарів, конференцій тощо; 3) етап впровадження реформи, для якого важливими є такі фактори як поступовість, моніторинг ходу впровадження, широка обізнаність громадськості, наявність відповідних критеріїв ефективності; 4) етап коригування – визначення конкретних заходів, необхідних для ліквідації певних недоліків, прогнозування їх застосування та визначення пріоритетів розвитку судової системи в майбутньому.

Нормативно-правові акти, що визначають адміністративно-правові засади реформування судової системи України, регулюють відносини судової влади та власне організацію судової системи, класифіковано за субординаційною ознакою на політико-правові та нормативно-правові акти. До політико-правових актів віднесено Декларацію про державний суверенітет України, Акт проголошення незалежності України, Концепцію судово-правової реформи від 28 квітня 1992 р., Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів від 10 травня 2006 р. До нормативно-правових актів віднесено Конституцію України, міжнародно-правові акти, закони України та підзаконні нормативно-правові акти.

Акцентовано увагу на важливості використання зарубіжного досвіду в ході визначення змісту, організації судового управління, реформування судової системи та вказано на шляхи і напрямки його запозичення.

Принципи організації та діяльності судової влади визначено як керівні ідеї, що характеризують зміст діяльності як судової влади, так і окремих судів. Принципи організації та діяльності нерозривно пов'язані з принципами правосуддя і разом становлять ідеологічну основу виникнення, становлення й функціонування багатьох соціальних явищ у сфері реалізації судової влади. Основоположними ідеями функціонування судової системи є законність, справедливість, неупередженість, рівність усіх фізичних та юридичних осіб у доступі до правосуддя, правова можливість реального захисту своїх прав та законних інтересів.

Аналіз основних положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» дає підстави стверджувати, що з його прийняттям здійснено низку практичних кроків до подальшого розвитку судово-правової реформи в нашій державі. Одним із таких кроків стало формування завдань організаційного забезпечення діяльності суду та визначення органів, уповноважених вирішувати ці питання.

Встановлено, що організаційне забезпечення діяльності судів включає заходи фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного та організаційно-технічного характеру, і для їх вирішення уповноважені органи вступають в адміністративно-правові відносини – як у внутрішні, так і в зовнішні, тобто поза межами компетенції судової гілки влади.

Наголошено на потребі демократизації в системі судового управління, що виявляється шляхом делегуванням певної частини прав і повноважень органам суддівського самоврядування. Важливе значення мають контрольні функції органів суддівського самоврядування, сформульовано поняття контролю. Так, контроль органів суддівського самоврядування у сфері судового управління визначається як передбачений законами України вид діяльності органів суддівського самоврядування та утворених органами суддівського самоврядування контрольних органів, що полягає в отриманні інформації, її аналізі, здійсненні у визначених законом формах засобів реагування з метою запобігання та припинення порушень Конституції, законів України та рішень органів суддівського самоврядування.

Встановлено, що суддівський корпус України становлять особи, які здійснюють правосуддя, – професійні судді, а у визначених випадках – народні засідателі і присяжні. Правова характеристика суддівського корпусу тісно пов'язана з поняттям «правовий статус суддів». Представники суддівського корпусу (професійні судді, народні засідателі та присяжні) мають як громадяни України загальний правовий статус, як представники певної сфери – галузевий статус, як суб'єкти, що займаються певним видом професійної діяльності, – професійний статус, а як особи, що займають відповідні посади, – посадовий статус.

Доведено, що формування корпусу професійних суддів України – це упорядкований процес кадрового забезпечення судової влади, що включає правові механізми набуття та припинення суддями повноважень. Саме теоретична і практична значущість проведення судової реформи в цілому та реформування окремого напрямку – організаційно-правової діяльності у сфері формування суддівського корпусу зокрема викликає необхідність продовження наукових пошуків, практичне втілення результатів яких може бути ще одним кроком назустріч розбудові правової держави в Україні.

Зроблено висновок, що гарантіями діяльності суддівського корпусу є сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію їх прав та обов'язків, на усунення можливих перешкод їх належного здійснення.

Визначено такі організаційно-правові гарантії діяльності суддів судів загальної юрисдикції: побудова судової системи на засадах автономності; конкурсна процедура формування суддівського корпусу; вичерпний перелік підстав припинення повноважень суддів, який базується на принципі їх незмінюваності; рівність правового статусу суддів; право суддів на відставку; недоторканність суддів; особливий порядок фінансування судів; створення необхідних організаційно-технічних та інформаційних умов для діяльності судів; матеріальне та соціальне забезпечення суддів; система органів суддівського самоврядування.

На підставі проведеного дослідження сформульовано низку обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення системи та змісту адміністративно-правового регулювання реформування судової системи, внесення змін та доповнень до Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Концепції проведення судової реформи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Обрусна С. Ю. Адміністративно-правові засади судової реформи в Україні: теорія, історія, сучасність : монографія / С. Ю. Обрусна. – Х. : ХНУВС, 2010. – 304 с.
2. Товстопят Л. М. Адміністративна система України: поняття, структура, проблеми функціонування / Л. М. Товстопят, С. Ю. Обрусна // Держава і право. – 2006. – Вип. 34. – С. 367–374.
3. Обрусна С. Ю. Суд присяжних у суспільно-політичній думці другої половини ХІХ століття та у світлі судової реформи 1864 року / С. Ю. Обрусна // Університетські наукові записки. – 2009. – № 1 (29). – С. 34–38.
4. Обрусна С. Ю. Судова реформа 1864 року у науковому доробку Ричарда С. Уортмана / С. Ю. Обрусна // Наше право. – 2009. – № 2. – С. 5–9.
5. Обрусна С. Ю. Міровий суд за судовою реформою 1864 року та перспективи сьогодення / С. Ю. Обрусна // Наше право. – 2010. – № 1. – С. 17–22.
6. Обрусна С. Ю. Адміністративно-правові засади судової реформи 1864 року / С. Ю. Обрусна // Наше право. – 2010. – № 2. – Ч. 1. – С. 81–88.
7. Обрусна С. Ю. Система судового управління: поняття та правова характеристика / С. Ю. Обрусна // Наше право. – 2010. – № 2. – Ч. 2. – С. 37–41.
8. Обрусна С. Ю. Соціальний характер судового управління: окремі питання / С. Ю. Обрусна // Право і Безпека. – 2010. – № 1 (33). – С. 102–106.

9. Обрусна С. Ю. Форми судового управління як умова організаційно – правового забезпечення функціонування судової системи України / С. Ю. Обрусна // Вісник Харківського університету внутрішніх справ. – 2010. – Вип. 2 (49). – С. 161–168.
10. Обрусна С. Ю. Поняття судового управління: проблеми дефініції / С. Ю. Обрусна // Право і Безпека. – 2010. – № 1 (34). – С. 42–47.
11. Обрусна С. Ю. Теоретико-методологічні засади судового управління: щодо постановки проблеми [Електронний ресурс] / С. Ю. Обрусна // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 339–342. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10ocjcpp.pdf.
12. Обрусна С. Ю. Адміністративно-правове регулювання формування судової системи в межах території України у XI – середині XVI ст.: історико – правовий аналіз / С. Ю. Обрусна // Право і суспільство. – 2010. – № 3. – С. 14–18.
13. Обрусна С. Ю. Реформування судової влади в Україні: організаційно-правовий аспект / С. Ю. Обрусна // Європейські перспективи. – 2010. – № 3. – С. 12–16.
14. Обрусна С. Ю. Судове управління в Україні: теоретико-правовий аналіз / С. Ю. Обрусна // Наше право. – 2010. – № 3. – С. 21–30.
15. Обрусна С. Ю. Адміністративно-правові аспекти Закону України «Про судоустрій і статус суддів» / С. Ю. Обрусна // Наше право. – 2010. – № 4. – Ч. 2. – С. 45–49.
16. Обрусна С. Ю. Організаційно-правова діяльність у сфері формування суддівського корпусу в умовах реформування судової системи України / С. Ю. Обрусна // Європейські перспективи. – 2010. – № 4. – Ч. 2. – С. 45–50.
17. Обрусна С. Ю. Суддівський корпус України: поняття та правова характеристика [Електронний ресурс] / С. Ю. Обрусна // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 318–321. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010_3/10ocjtrp.pdf.
18. Обрусна С. Ю. Суддівське самоврядування в Україні та шляхи підвищення його ефективності в умовах судово – правової реформи / С. Ю. Обрусна // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – Вип. 3 (50). – С. 220–226.
19. Обрусна С. Ю. Управлінська діяльність у сфері реформування судової системи України / С. Ю. Обрусна // Право і Безпека. – 2010. – № 3 (35). – С. 42–46.
20. Обрусна С. Ю. Організаційно – правові засади управління судовою системою України: сучасний стан та перспективи розвитку в умовах судової реформи / С. Ю. Обрусна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Вип. 83. Юридичні науки. – 2010. – С. 57–60.
21. Обрусна С. Ю. Принципи організації та діяльності судової системи України: сучасний стан та перспективи розвитку / С. Ю. Обрусна // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. – 2010. – № 4 (51). – С. 74–80.

22. Обрусна С. Ю. Судова реформа в Україні: теоретико- методологічний аспект / С. Ю. Обрусна // *Право і суспільство*. – 2010. – № 6. – С. 34–44.
23. Обрусна С. Ю. Зарубіжний досвід судового управління та можливості його використання при реформуванні судової системи України [Електронний ресурс] / С. Ю. Обрусна // *Вісник Вищої ради юстиції України*. – 2010. – № 4. – С. 52–73. – Режим доступу: www.vgu.gov.ua.
24. Обрусна С. Ю. Судова реформа 1864 року крізь призму поглядів Д. А. Ровинського / С. Ю. Обрусна // *Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез Міжнар. наук. конф. «Сьомі осінні юридичні читання» (28–29 листоп. 2008 р., м. Хмельницький) : у 4 ч. Ч. 1.* – Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ун-ту управління та права, 2008. – С. 80–82.
25. Обрусна С. Ю. Судова реформа 1864 року в оцінці І. Гессена / С. Ю. Обрусна // *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку : зб. тез V Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (20–21 берез. 2009 р.)*. – Луцьк : Вежа, 2009. – С. 258–260.
26. Обрусна С. Ю. Суд присяжних як нова інституція судової реформи 1864 року / С. Ю. Обрусна // *Наука – 2009: теоретичні та прикладні дослідження : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (23–24 квіт. 2009 р.)*. – Черкаси : СУЕМ, 2009. – С. 48–50.
27. Обрусна С. Ю. М. І. Стояновський – теоретик і практик судової реформи 1864 року / С. Ю. Обрусна // *Запорізькі правові читання : тези доп. щоріч. Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 трав. 2009 р.) : у 2 т. Т. 1.* – Запоріжжя : ЗНУ, 2009. – С. 38–40.
28. Обрусна С. Ю. Нові інститути судової реформи 1864 року в українських землях та їх оцінка у суспільно-політичній думці другої половини XIX–XX ст. / С. Ю. Обрусна // *Дні науки – 2009 : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (28–30 верес. 2009 р.)*. – К. : Ультра друк, 2009. – С. 70–73.
29. Обрусна С. Ю. Судове управління як категорія адміністративно – правових відносин / С. Ю. Обрусна // *Наука – 2010: проблеми та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (22–23 квіт. 2010 р.)*. – Черкаси : СУЕМ, 2010. – С. 26–28.
30. Обрусна С. Ю. Адміністративно – правова природа судового управління / С. Ю. Обрусна // *Запорізькі правові читання : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* – Запоріжжя, 2010. – С. 107–110.
31. Обрусна С. Ю. Щодо соціальної природи судового управління / С. Ю. Обрусна // *Актуальні питання реформування правової системи України : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк : Вежа, 2010.* – С. 259 – 260.

Обрусна С. Ю. Адміністративно-правові засади реформування судової системи України.

– *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2011.

Дисертацію присвячено з'ясуванню сутності, шляхів та особливостей реформування судової системи України як виду адміністративно-політичної діяльності, визначенню особливостей управління у цій сфері, з'ясуванню його принципів, правових засад та системи.

У дисертації проведено історико-правовий аналіз процесу адміністративно-правового регулювання вітчизняної судової системи, визначено теоретико-методологічні і правові засади управлінської діяльності у судовій сфері та її реформуванні.

Подано правову характеристику сучасної судової системи України, визначено адміністративно-правові засади забезпечення її функціонування, вказано напрямки демократизації судового управління, визначено місце і роль суддівського корпусу в системі судового управління, зміст та гарантії його діяльності.

Сформульовано низку пропозицій теоретичного та практичного характеру, спрямованих на удосконалення адміністративно-правових засад реформування судової системи України.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, управління, судове управління, судова система, судова реформа, суддівський корпус.

Обрусна С. Ю. Административно-правовые основы реформирования судебной системы Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2011.

Диссертация посвящена определению сущности, путей и особенностей реформирования судебной системы Украины в современных условиях. В работе проведен историко-правовой анализ административно-правового регулирования становления и развития отечественной правовой системы, определен механизм административно-правового регулирования отечественных судебных реформ, в особенности судебной реформы 1864 г., дана характеристика его составляющих, исследованы направления и содержание реформирования, субъекты и объекты этого процесса, факторы, имеющие на него как позитивное, так и негативное влияние, дана оценка проведенным судебным реформам.

Проанализированы теоретико-методологические и правовые основы управленческой деятельности в области судебной власти, исследовано судебное управление как особый вид социального управления, определены его социальные и административные черты, содержание, принципы, система и ее составляющие. Особое внимание посвящено управленческой деятельности в области реформирования судебной системы, определено ее понятие, виды, направления, обосновано использование понятия «системная судебная реформа», определены этапы реформирования.

Дана характеристика нормативно-правовому обеспечению судебной системы и судебной реформы, проведен его теоретико-правовой анализ, исследованы содержание и механизм принятия нормативно-правовых актов.

Исходя из анализа существующих правовых систем, судебных систем и их элементов исследован зарубежный опыт судебного управления в области формирования судейского корпуса, функционирования органов судейского сообщества, нормативно-правового обеспечения, определены возможности использования зарубежного опыта в ходе реформирования судебной системы Украины.

Особое место в диссертации занимает анализ современной судебной системы Украины и направлений ее реформирования. Акцентируется внимание на конституционно-правовых основах формирования и судебной системы независимой Украины, определены и проанализированы принципы организации и деятельности судебной власти и судебной системы, произведена их классификация. Исследованы административно-правовые основы обеспечения функционирования судебной системы.

Обоснована необходимость демократизации судебного управления, которая может осуществляться путем делегирования полномочий государственных органов органам судейского самоуправления. Проанализированы принципы, черты особенности судейского самоуправления. Особое внимание посвящено анализу форм и методов самоуправления.

Отдельный раздел работы посвящен анализу судейского корпуса, определения его места в системе судебного управления. Уточнено понятие «судейский корпус», определены его юридическое значение и сущность. Сформулировано и проанализировано понятие «правовой статус судейского корпуса», определены его виды по содержанию, дана его характеристика общего, специального, отраслевого и индивидуального правовых статусов.

Судейский корпус определен как субъект и объект судебного управления. Управленческие отношения исследованы в двух аспектах: широком (по факту участия субъектов в системе управления) и узком – как связи, которые постоянно существуют между субъектами и объектами. Определено понятие государственно-управленческого влияния на формирование судейского корпуса, этапы его формирования.

Сформулировано понятие гарантий деятельности судейского корпуса, определена система мероприятий, которые необходимо осуществить для обеспечения гарантий судейского корпуса.

В диссертации сформулирован ряд конкретных предложений и рекомендаций, направленных на совершенствование административно-правовых основ реформирования судебной системы Украины, в том числе по уточнению ряда законодательных и подзаконных актов.

Ключевые слова: административно-правовые основы, управление, судебное управление, судебная система, судебная реформа, судейский корпус.

Obrusna S. Yu. Administrative and legal principles of reformation of Ukrainian judicial system. – Manuscript.

Dissertation submitted for Doctor of Law, speciality 12.00.07 □ administrative law and process; finance law; information law. Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2011.

Dissertation is devoted to the defining of essence, ways and peculiar features of Ukrainian judicial system reformation as a specific kind of administrative and political activity, to the determination of administrative features in this sphere, to finding out of their principles, law bases and the system of administration, ways of reformation in today's living conditions.

Dissertation represents historical and law analysis of administrative and legal process of home judicial system adjusting; theoretical, methodological and legal principles of administrative activity in judicial sphere are outlined; law description of Ukrainian modern judicial system is given in the process of its reformation; administrative and law principles of its functioning are underlined; tendencies of democratization of judicial administration are indicated, place and role of judiciary as well as maintenance and guarantees of its activity in the system of judicial management are described, suggestions to changes and additions in a current legislation are formulated.

Keywords: administrative and legal principles, administration, judicial administration, judicial system, judicial reform, judiciary.